

§ 6**PM: Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57)**

Remiss från Försvarsdepartementet

Remisstid den 19 maj 2023

KS 2023/44

Beslut

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i promemorian.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Reservationer

Samtliga ledamöter för Liberalerna och Centerpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för eget förslag till beslut som redovisas i promemorian.

Ersättaryttrande

Nike Örbrink (KD) hänvisar till Liberalernas och Centerpartiets förslag till beslut.

Ärendet

Kommunstyrelsen behandlar ett ärende om Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57).

Borgarrådet Wangård redovisar ärendet i en promemoria.

Förslag till beslut

Ordföranden föreslår att kommunstyrelsen beslutar enligt borgarrådsberedningens förslag till beslut.

Borgarrådet Jönsson (L) och Jonas Naddebo (C) föreslår att kommunstyrelsen beslutar enligt Liberalernas och Centerpartiets förslag till beslut.

Beslutsordning

Ordföranden ställer förslagen mot varandra och finner att kommunstyrelsen beslutar enligt borgarrådsberedningens förslag.

Signerat av

Detta dokument har signerats digitalt av följande personer

Namn	Datum
Karin,Wanngård	2023-05-19
Hans Lorentz,Altsjö	2023-05-19
Knut Jonas,Nilsson	2023-05-19
Kerstin Linnea Alexandra,Mattsson	2023-05-19

PM Rotel I (Dnr KS 2023/44)

Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57)

Remiss från Försvarsdepartementet
Remisstid den 19 maj 2023

Förslag till beslut

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i promemorian.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Karin Wanngård

Sammanfattning av ärendet

Försvarsdepartementet har remitterat utredningen Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57) till bland annat Stockholms stad för besvarande.

Utredningen har haft uppdraget att analysera och lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassad fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat. Uppdraget omfattade tre sakområden som är starkt förbundna med varandra: skyddsrum, utrymning med efterföljande inkvartering och en stödorganisation som kan genomföra insatser i samband med användning av skyddsrum samt utrymning och inkvartering.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, fastighetsnämnden och Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har i sin tur remitterat ärendet till AB Stockholms hem, AB Svenska Bostäder, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), S:t Erik Markutveckling AB och Stockholms Stads Parkerings AB.

Stadsledningskontoret anser att det är välkommet och angeläget att en statlig utredning om skydd av civilbefolkningen vid höjd beredskap genomförs. Stadsledningskontoret tar i sitt svar upp ett antal frågeställningar som de anser behöver redas ut.

Fastighetsnämnden anser att det råder oklarheter kring om till exempel Stockholms stad kan genomföra investeringar såsom underhåll och förbättringar i ett skyddsrum, en anläggning, egendom eller fastighet där man inte är fastighetsägare eller där äganderätts- eller ansvarsfrågan inte är klarlagd. Vidare saknar kontoret en beskrivning och analys kring vad en bedömning rörande äganderätts- och ansvarsfrågor innebär och vilka effekter bedömningen skulle få för de inblandade.

Stockholms Stadshus AB välkomnar ett stärkt skydd för civilbefolkningen men vissa delar som utredningen föreslår behöver förtydligas eller utredas ytterligare, vilket redogörs för i utlåtandet.

AB Stockholmshem anser att lagförslaget påverkar fastighetsägarnas ansvar i betydande omfattning då förslaget anger att fastighetsägarna inte bara som tidigare, ska ha ansvar för att tillgängliggöra skyddsrum och dess förråd utan även ansvara för att iordningsställa skyddsrummet till full funktion. Bolaget välkomnar utredningens förslag att MSB ska bistå fastighetsägaren med nödvändig kompetens för iordningställande och drift.

AB Svenska Bostäder anser att lagförslaget påverkar fastighetsägarnas ansvar i grunden och välkomnar utredningens förslag att MSB ska bistå fastighetsägaren med nödvändig kompetens för iordningställande och drift.

Micasa Fastigheter i Stockholm AB ställer sig i det hela positiv till förslaget, bland annat avseende nybyggnation av skyddsrum, restriktivitet vid avveckling, inrättande av skyddade utrymmen samt planering för utrymning och inkvartering.

Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) är positiva till en förstärkning av skydd vid höjd beredskap och delar utredningens bedömning att det är rimligt att staten står för underhållskostnader som går utöver vad som normalt krävs.

S:t Erik Markutveckling AB anser att det för fastigheter där bolaget har skyddsrum är viktigt att det finns möjlighet till statlig ersättning för åtgärder som behöver utföras om befintliga skyddsrum ska kunna uppnå erforderlig standard. Vidare anser bolaget att ersättningsprinciperna behöver tydliggöras för att få en bild över de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som framgår av utredningen.

Stockholms Stads Parkerings AB ställer sig positivt till förslaget om att staten medger medel för merkostnaden som uppstår när nya skyddsrum och skyddade utrymmen tillskapas. Bolaget delar däremot inte utredningens bedömning att kommunens bemanningsansvar för befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum endast skulle medföra kostnader i mindre omfattning.

Föredragande borgarrådets synpunkter

Det är bra att frågorna angående civilbefolkningens skydd utreds och att ansvarsfördelningen tydliggörs. Samhällets beredskap behöver stärkas och en stark kommunal organisation är en del i grunden för detta.

Det är en komplex fråga där det för enskilda kommuner kan innebära stora kostnader och det är därför viktigt att det statliga ansvaret tydliggörs. En ordentlig konsekvensanalys av möjliga förändringar och ett klagörande av juridiska frågetecken angående bland annat ägarskap av olika fastigheter behövs.

Vissa av de krav som utredningen ställer på kommunerna kräver betydligt större finansiella och personella resurser än som finns idag och jag saknar en tillräcklig bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna.

I övrigt hänvisar jag till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Stockholm den 17 maj 2023

Karin Wanngård

Bilaga

Remiss - Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57), dnr KS 2023/44-1.1

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Kommunstyrelsen

Reservation av Jan Jönsson (L) och Jonas Naddebo (C) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Att promemorian delvis godkänns som svar på remissen
2. Att därutöver anföra följande

Det är självklart att det omvärldsläge och försämrade säkerhetsläge som Sverige befinner sig i också får konsekvenser också för den kommunala verksamheten. Stockholm stad bör beakta totalförsvarets behov och krav i vår verksamhet och ta vårt ansvar i totalförvarsplaneringen.

En del med direkt påverkan på stadens verksamheter och ansvarsområden är tillgången till skyddsrum och planeringen av nya skyddsrum vid nybyggnation. Utredningen föreslår att staten ska bära delar av kostnaden för nya skyddsrum. Detta bör staden ställa sig positiv till, då åtagandet att bygga nya skyddsrum är viktigt men också riskerar att innebära stora kostnadsökningar. Vi vill också särskilt lyfta fram Stadshus AB:s kommentarer kring planeringen av framtida skyddsrum i stadsutvecklingsprocessen. Skyddsrum bör planeras tidigt i processen så att de ekonomiska konsekvenserna är tydliga för alla inblandade. MSB bör få i uppdrag att omgående inventera behov av nya skyddsrum i de nya bostadsområden som planeras inom stadens gränser. Stockholm som huvudstad kommer i händelse av väpnat angrep vara strategiskt intressant för en angripare att anfälla.

Staden behöver också bygga en förmåga att utifrån MSB:s tidiga inriktningar själva avgöra var skyddsrummen behöver byggas för att säkerställa så liten inverkan på planprocessens tidsåtgång som möjligt, och för att inte behöva vänta in MSB:s utlåtanden innan planprocessen tas vidare då det riskerar långa ledtider. Det bör också påpekas i remissvaret att MSB behöver dimensioneras för denna uppgift för att minska risken för långa svarstider från deras sida.

I finansborgarrådets remissvar är det dessvärre otydligt vad staden anser om förslaget om en statlig förstärkningsresurs av civilpliktiga. Det är positivt med införd civilplikt men vi anser däremot, till skillnad från utredningens förslag, att de civilpliktiga bör förstärka den lokala räddningstjänstorganisationen under utbildning och sedan krigsplaceras i den lokala räddningstjänstorganisationen. Det är staden som behöver bygga upp den här förmågan själv. Den lokala kännedomen och planeringen, samt samverkan och genomförda övningar kommer vara avgörande för att skyddet av civilbefolkningen ska vara fullgott. Att i akut läge behöva vänta in en eventuell statlig förstärkning utan lokalkännedom kommer ha fördröjande konsekvenser. I förvaltningarnas svar verkar man både dela denna insikt samtidigt som man tillstyrker den statliga förstärkningsresursen som riskerar innebära parallell planering och otydlig styrning i en eventuell kris.

Vi vänder oss emot stadsledningskontorets synpunkter kring frivilliga försvarsorganisationers roll. Vi anser att frivilliga försvarsorganisationer bör utgöra en del av grunden för det fortsatta arbetet med att vidareutveckla frivilligas medverkan inom totalförsvaret. Frivilliga har alltid vid i princip varenda kris visat sig vara en mycket värdefull resurs som staden måste ha en förmåga att ta emot, och allra helst planera, utbilda och öva i förväg. Staden bör ha en förmåga att fånga upp dessa i sin lokala krigsorganisation för befolkningsskyddet så att civilpliktiga och organiserade frivilliga tillsammans utgör grunden i befolkningsskyddet. Vi delar därmed utredningens slutsatser i denna del. Det finns vissa juridiska frågor som behöver utredas kring frivilligas krigsplacering, men det är ingen ursäkt för att de inte ska ha en tydlig roll och särskilt inte för att påbörja planeringen i samverkan med dem redan nu. Totalförsvarsplaneringen måste komma igång även om inte alla förutsättningar är kända.

Vi noterar också att ärendet inte remitterats bredare i staden. Synpunkter från Räddningstjänsten, Exploateringsnämnden och Socialnämnden bör ha inhämtats då utredningen rör skyddet av medborgarna under höjd beredskap och krig. Inte minst kommer stadens ansvar för de mest sårbara medborgarna vara stort. Skyddet av befolkningen är brett, personalintensivt och materielintensivt.

Ersättaryttrande av Nike Örbrink (KD) som är likalydande med Liberalernas och Centerpartiets reservation.

Ärendet

I mitten av 90-talet avvecklades flera av de olika system för skydd av civilbefolkningen som byggts upp under det kalla kriget.

Den statliga organisationen Civilförsvaret lades ned och en del av dess huvudsakliga arbetsuppgifter avvecklades och en mindre del överfördes till kommunal räddningstjänst. Planering för storskalig utrymning lades på is, med vissa undantag för de delar av landet som ligger inom riskområden för dammhaverier eller i närheten av kärnkraftverk. Byggandet av skyddsrum upphörde i princip helt i början av 2000-talet. De skyddsrum som tillkommit därefter har utgjorts av ersättningskyddsrum för rivna byggnader.

Statens planering för skydd av civilbefolkningen har inte utformats med krig eller antagonistiska angrepp som dimensionerande faktorer på flera decennier. Mot denna bakgrund förordade försvarsberedningen i sin rapport "Motståndskraft" från 2017 att en statlig utredning bör tillsättas i syfte att föreslå hur ett modernt skydd av civilbefolkningen vid höjd beredskap och krig bör utformas.

Den 6 maj 2021 fattade regeringen beslut om att tillsätta en särskild utredare som ska analysera och lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat.

Uppdraget omfattade tre sakområden som är starkt förbundna med varandra: skyddsrum, utrymning med efterföljande inkvartering och en stödorganisation som kan genomföra insatser i samband med användning av skyddsrum samt utrymning och inkvartering.

Utredningens uppdrag omfattade bland annat att:

- analysera och ta ställning till vilken betydelse det nuvarande skyddsrumsbeståndet och andra befintliga skyddade utrymmen har som fysiskt skydd för civilbefolkningen, föreslå åtgärder för en succesiv modernisering och anpassning av skyddsrumsbeståndet samt ta ställning om det finns behov av att förändra den nuvarande ansvarsfördelningen i fråga om skyddsrum.
- kartlägga och analysera ansvarsförhållanden och förmåga på lokal, regional och nationell nivå gällande planering och genomförande av utrymning och inkvartering vid höjd beredskap och ytterst krig samt lämna förslag på hur en sammanhållen och effektiv planering på samtliga angivna nivåer kan utformas,
- analysera och lämna förslag till en stödorganisation som under ledning av en myndighet eller annat offentligt organ kan genomföra insatser exempelvis inför eller i samband med att skyddsrum används eller utrymning och inkvartering genomförs.

I regeringens direktiv står uttryckligen att det även finns skäl för regeringen att i ett annat sammanhang än detta, i enlighet med vad som aviserats i totalförsvarspropositionen (Totalförsvaret 2021-2025), låta ta fram ett fördjupat underlag om hur de kommunala räddningstjänsterna på ett säkert och effektivt sätt ska kunna hantera olikartade konsekvenser av väpnade angrepp på civilbefolkningen och samhället i övrigt.

Utredningens slutbetänkande inleds med en bred analys av det civila försvarets utveckling ur ett historiskt perspektiv, dess status idag och en utblick över framtida utvecklingsbehov. Dessutom ges en grundläggande nulägesbeskrivning av det säkerhetspolitiska läget och andra utgångspunkter, bland annat baserat på erfarenheter från kriget i Ukraina och på utblickar om framtida utveckling av vapensystem och dess kapacitet.

Utredningen förordar att ett framtida befolkningsskydd behöver utgöras av ett system av en planering för utrymning, god tillgång till skyddsrum och tillgång till andra skyddade utrymmen, t ex i källare eller underjordiska garage.

Skyddsrum och skyddade utrymmen

Utredningen konstaterar att dagens skyddsrumbestånd är ändamålsenligt och att befintliga skyddsrum har ett starkt skydd även mot dagens och framtida vapensystem. Utredningen konstaterar även att det i vissa delar av landet, både lokalt och regionalt saknas tillgång till skyddsrum för stora delar av befolkningen.

Utredningens bedömning är att nödvändiga skyddsrumsåtgärder i ett första skede bör fokuseras till storstäderna och andra områden där det finns bebyggelse i närheten av anläggningar för militär, eller annan, samhällsviktig verksamhet som bedöms utgöra sannolika mål för väpnade angrepp.

Enligt utredningen bör MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) fortsatt ha ett ansvar för skyddsrumspanering på nationell nivå. Planeringen bör göras med beaktande av befolkningsutvecklingen samt andra ändamålsenliga skyddsåtgärder, såsom tillgången till andra skyddade utrymmen och möjligheterna till utrymning. Det bör enligt utredningen finnas skyddsrum som med marginal rymmer dem som inte har tillgång till annat skydd eller kan utrymmas i tid samt de som kommer behöva stanna kvar för att upprätthålla samhällsviktiga funktioner.

Utredningen föreslår att ansvaret för kontrollverksamheten ska tilldelas länsstyrelserna. Det innebär att länsstyrelsen ska kontrollera att inrättade skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och förelägga ägaren till en byggnad eller annan anläggning att åtgärda eventuella brister. MSB föreslås få meddela föreskrifter för skyddsrumskontrollen och ska även fortsättningsvis utbilda och certifiera skyddsrumssakkunniga.

Enligt utredningen bör bestämmelserna som avser ansvar för underhåll respektive förbättringar förtydligas. Det ska framgå att med underhåll avses åtgärder för att hålla

skyddsrummet i ett gott och användbart skick och att med förbättringar avses nyinstallationer, utbyte av komponenter till skyddsrummet och likartade åtgärder.

Det förekommer att befolkningsskyddsrum och andra större skyddsrum är belägna under marknivå på flera fastigheter vilket kan föranleda oklarheter i ansvarsfrågorna. Utredningen konstaterar att om det skulle uppstå oklarheter kring äganderätts- eller ansvarsfrågan kommer den myndighet som handlägger det enskilda ärendet att behöva göra en särskild bedömning i det enskilda fallet.

Utredningen konstaterar att det finns behov av nya skyddsrum i områden där befintliga skyddsrumspplatser inte räcker åt dem som behöver stanna kvar. För att få till stånd och upprätthålla ett nödvändigt antal skyddsrumspplatser i området föreslås MSB, inom ramen för sin skyddsrumspanering, göra en grundläggande bedömning av behovet.

Utredningen föreslår därutöver att MSB även fortsättningsvis ska ansvara för beslut om byggande av nya skyddsrum samt få meddela närmare föreskrifter om rätten till ersättning och ersättningens storlek till den som ska bygga och utrusta nya skyddsrum.

Utredningen bedömer att behovet av nya skyddsrum kan beaktas vid kommunernas planläggning och konstaterar att detta inte kräver någon ändring av plan- och bygglagen.

Utredningen föreslår vidare att ett bevis om besked om skyddsrum från MSB ska, förutom att vara en förutsättning för startbesked, även vara en del av ansökan om bygglov enligt plan- och bygglagen.

Enligt utredningen finns också behov av att inrätta ett system för skyddade utrymmen som ett komplement till skyddsrum och som utgör en del av det samlade systemet för att skydda civilbefolkningen. Ett sådant system bör bl. a. kunna ge förutsättningar till mer flexibla lösningar och snabbt kunna öka skyddsnivån i samhället.

Skyddade utrymmen är, i enlighet med äldre lagstiftning, utrymmen som utformas och utrustas så att de ger ett skäligt skydd mot joniserande strålning och splitter samt mot byggnadsras i särskilt utsatta områden. De skyddade utrymmena hade en lägre skyddsgrad än skyddsrum. I huvudsak kunde skyddade utrymmen avse källarlokalerna i bostadshus, men även andra underjordiska utrymmen kunde komma till användning, t.ex. i tunnelbanan.

Enligt utredningens förslag ska kommunen besluta om inrättande av skyddade utrymmen och att dessa ska föras in i skyddsrumregistret.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning bör enligt utredningen vara skyldig att bygga och utrusta ett skyddat utrymme där sådant utrymme ska finnas enligt föreläggande av regeringen, MSB eller kommunen. Den som ska inrätta ett skyddat utrymme ska ha rätt till skälig ersättning av staten för merkostnaden.

Utredningen föreslår därtill att ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det redan finns ett skyddat utrymme ska vara skyldig att iordningställa det utrymmet och bereda plats i detta under höjd beredskap åt dem som behöver skydd.

Enligt utredningens förslag ska kommunen ansvara för att förmedla information om iordningsställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen till invånare samt ägare och nyttjanderättshavare till byggnader.

Det konstateras i utredningen att det finns ett tydligt behov av att stärka kunskapen och beredskapen i fråga om iordningsställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen lokalt i kommunerna och att MSB bör kunna ge stöd åt kommunerna och ta fram erforderligt underlag för informationsförmedling.

Utredningen pekar även på att eftersom arbetet med befintliga skyddsrum bedrivits i begränsad omfattning under många år kan det antas att det sannolikt är få som numera vet hur man gör för att iordningställa ett skyddsrum. Kommunernas ansvar bör syfta till att det på lokal nivå finns goda förutsättningar för fastighetsägare att få övergripande information och kunskap för att kunna ta skyddsrum och skyddade utrymmen i bruk, exempelvis genom att anordna informationsträffar eller genomföra övningar. Att kommunerna ges ett sådant ansvar inverkar dock inte på MSB:s ansvar att ta fram och sprida generell information om skyddsrum och skyddade utrymmen.

Utredningen föreslår att ägaren eller nyttjanderättshavaren ska, förutom att bereda plats, ansvara för att skyddsrummet är iordningställt inom den tid som föreskrivs. Utredningen förordar att detta förtydligas i lagstiftning.

Även i fråga om befolkningsskyddsrummen och andra skyddsrum som kräver särskild kompetens ska fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren som utgångspunkt ansvara för iordningställandet och driften. Utredningen föreslår att befattningar för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum ska omfattas av civilplikt i syfte att säkra en personalstyrka som kan utbildas och övas regelbundet.

Enligt utredningen har skyddsrummen en begränsad praktisk betydelse vid fredstida kriser och menar att det inte finns tillräckliga skäl för att ytterligare inskränka fastighetsägarens möjlighet att använda utrymmet i fredstid.

Utredningen föreslår att MSB, liksom idag, ska beakta att ett ersättningskyddsrum inrättas om ett skyddsrum avvecklas.

Utrymning med efterföljande inkvartering

I utredningens slutbetänkande ges en beskrivning av olika tidsepoker av svensk planering för utrymning och inkvartering.

Med utrymning menas enkelt uttryckt att invånare inom ett område ska lämna området och uppehålla sig utanför detta. Det saknas en vedertagen definition av begreppet inkvartering. Vanligtvis avses emellertid med begreppet att de personer

som omfattas av en utrymning får boende på annan plats under en kortare eller längre tid.

Utredningens bedömning är att det bör finnas planering för utrymning och inkvartering för hela landet, men att det är av särskilt stor betydelse i strategiskt viktiga områden och andra områden som bedöms utgöra sannolika mål vid ett väpnat angrepp.

Utredningen föreslår att MSB alltjämt ska ha rätt att meddela föreskrifter för hur utrymning ska planläggas och i samråd med Försvarmakten besluta om vilka områden som ska planläggas.

MSB föreslås därtill få rätt att, efter att ha gett Försvarmakten och Polismyndigheten tillfälle att yttra sig, meddela föreskrifter för hur inkvartering ska planläggas samt vilka områden som ska planläggas för inkvartering.

Utredningen föreslår att kommuner och länsstyrelser ska ansvara för framtagandet av planering för utrymning och efterföljande inkvartering vid höjd beredskap utifrån de beslut och föreskrifter som MSB meddelar. Länsstyrelsernas uppgift är att ta fram inriktning för planering i fråga om utrymning och inkvartering vid höjd beredskap i länet. Med länsstyrelsens inriktning som grund ska kommunen planera för utrymning eller inkvartering gällande kommunen.

Enligt utredningens förslag ska kommunen informera dess invånare om det allmänna innehållet i kommunens planering för utrymning eller inkvartering. Inriktning och planering för utrymning eller inkvartering vid höjd bered ska ses över minst vart femte år. Länsstyrelsen och kommunen ska genomföra övningar av den planering som tagits fram.

Det bör enligt utredningens bedömning ske viss nationell lagerhållning för de behov som kan uppstå i landet av sängar, madrasser och dylik materiel att användas i samband med inkvartering.

Utredningen föreslår att kommuner och regioner ska få ersättning av staten för förberedande uppgifter som de utför enligt lagen om utrymning och inkvartering.

Enligt utredningens bedömning bör det vara regeringen eller länsstyrelsen som fattar beslut om utrymning. Vidare föreslår utredningen att det ska förtydligas att kommunerna ska åläggas ansvaret att verkställa utrymning enligt fattat beslut. Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten. Kommunen ska ansvara för inkvartering av dem som har utrymmts från andra kommuner.

De offentliga aktörernas grundläggande behov av extraordinärt personellt stöd vid ett väpnat angrepp.

Utredningen bedömer att vissa offentliga aktörer, främst kommunerna, har ett mycket stort behov av extraordinära personella förstärkningar vid ett väpnat angrepp.

Utredningen bedömer vidare att det finns starka skäl att förstärka och utveckla ett

sådant samlat stöd. Civilsamhället bör enligt utredningen i så stor utsträckning som möjligt involveras i arbetet.

Utredningen föreslår att det ska inrättas en beredskapsorganisation för räddningstjänst för att förstärka skyddet av civilbefolkningen under höjd beredskap. Enligt utredningens förslag bör organisationen vara en statlig förstärkningsresurs som ska kunna tjänstgöra inom kommunal räddningstjänst. Enligt utredningen bör beredskapsorganisationen efter fem år, från dess lagstiftning och uppdrag implementeras, ha uppnått en personalvolym på cirka 3 000 personer.

Den statliga beredskapsorganisationen ska enligt utredningens förslag bemannas med civilpliklig personal. Utredningen föreslår att MSB ska ansvara för den statliga beredskapsorganisationen.

Kommunerna ska medverka i den planering som MSB genomför med avseende på personalen. Kommunerna ska också enligt utredningen vidta åtgärder för att på ett ändamålsenligt sätt kunna bistås av civilförsvarspersonalen. När civilförsvarspersonalen tjänstgör inom en kommunal räddningstjänst, såväl under höjd beredskap, som vid fredstida räddningsinsatser, ska denna personal ingå i organisationen.

Utredningen föreslår därtill att MSB ska få besluta om prioritering och fördelning av civilförsvarspersonalen. MSB ska vidare vara huvudansvarig för grund- och repetitionsutbildning av civilförsvarspersonalen. Kommunerna ska i dessa avseenden vara skyldiga att bistå MSB. Enligt utredningens förslag ska MSB tillhandahålla arbetskläder, personlig skyddsutrustning, transportfordon och annan grundläggande materiel till civilförsvarspersonalen.

Enligt utredningens förslag bör frivilliga försvarsorganisationer utgöra grunden för det fortsatta arbetet med att förstärka och vidareutveckla frivilligas medverkan inom totalförsvaret.

Utredningen konstaterar att det är av grundläggande betydelse att frivilligas medverkan i de offentliga aktörernas åtgärder i skyddet av civilbefolkningen under höjd beredskap och ytterst krig omfattar en förmåga att kunna lämna stöd och hjälp när skyddsrum behöver användas, vid genomförande av större utrymningar med efterföljande inkvarteringar, vid första hjälpen åt och transport av skadade, samt vid åtgärder för att trygga befolkningens omedelbara försörjning av dricksvatten, livsmedel och andra förnödenheter.

Vidare konstaterar utredningen att de nuvarande lokala resursgrupperna bör kunna utgöra en ändamålsenlig grund för att kunna bygga upp betydligt större lokala frivilliga beredskapsgrupper inom kommunerna. Inriktningen bör vara att dessa grupper till största del ska kunna bestå av utbildade medlemmar från frivilliga försvarsorganisationer samt ha förmåga att kunna vara ett ändamålsenligt komplement till kommunernas förmåga att kunna stödja och hjälpa civilbefolkningen. Det är ett ansvar för kommunerna att bedöma och ta ställning till om, och i vilken omfattning, de har behov av frivilliga i sina verksamheter.

Utredningen föreslår att befattningar i fråga om utrymningsledare samt personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum ska omfattas av civilplikt. Totalförsvarspliktiga ska därför vara skyldiga att genomgå mönstring eller annan utredning och fullgöra grundutbildning med civilplikt för att därefter ha civilpliktsbaserade befattningar.

Länsstyrelserna bör enligt utredningens förslag vara bemanningsansvariga myndigheter för de civilpliktiga utrymningsledarna och ansvara för grund- och repetitionsutbildning av denna personal. Berörda kommuner bör vara bemanningsansvariga för den civilpliktiga personal som behövs för iordningsställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum. Berörda kommuner bör ansvara för grund- och repetitionsutbildning av skyddsrumspersonal.

Konsekvensanalys

Enligt utredningens bedömning får MSB utökade arbetsuppgifter i fråga om skyddsrum och skyddade utrymmen. Utredningens förslag bedöms kräva ett resurstillskott om sammanlagt drygt 11 miljoner kronor per år. I övrigt bedömer utredningen att dess givna förslag kan hanteras med nuvarande resurser för statliga myndigheter.

Utredningen ser ett särskilt behov av att staten avsätter medel för att genomföra underhållsåtgärder och moderniseringar i befolkningsskyddsrum och andra specialskyddsrum. Utredningen föreslår att MSB ska genomföra en noggrann analys av vilka befolkningsskyddsrum som är värda att bevara. Utredningens bedömning är att staten under en femårsperiod avsätter 80 miljoner kronor per år, dvs sammanlagt 400 miljoner kronor för underhåll och modernisering av specialskyddsrum.

Utredningen bedömer att det under den närmaste femårsperioden kan komma att behövas sammanlagt cirka 450 civilpliktiga för iordningställande och drift av ca 15 av landets befolkningsskyddsrum. De kommuner där det finns specialskyddsrum bör enligt utredningens förslag vara bemanningsansvariga för den civilpliktiga personalen. Utredningen bedömer att det inom berörda kommuner kommer att finnas behov av ytterligare personella resurser för utförandet av de uppgifter som avser ledning, planering och utveckling av skyddsrumsverksamheten i fredstid.

Utredningens förslag om att bygga upp en organisation hos länsstyrelserna för kontroll av skyddsrum beräknas enligt länsstyrelserna uppgå till 149 miljoner kronor per år.

Staten bör enligt utredningen stå för huvuddelen av merkostnaderna avseende skyddsrum. Staten bör även kunna stå för mera omfattande underhållsåtgärder av skyddsrummet och dess utrustning om åtgärderna inte beror på fastighetsägarens försumlighet. MSB:s indikationer, baserat på genomförda skyddsrumskontroller, pekar på att statens utgifter kommer att uppgå till 200 miljoner kronor per år.

Det bör enligt utredningen byggas 2 500 – 5 000 skyddsrumspplatser per år eller 25 – 50 skyddsrum med cirka 100 platser i varje skyddsrum per år. Med utgångspunkt i ett genomsnittspris om 35 000 kronor per plats kan statens kostnad för nyproduktion uppgå till mellan 87,5 – 175 miljoner kronor per år.

I fråga om inrättande av skyddade utrymmen bör i stor utsträckning byggnader identifieras som i sig kan uppfylla kraven på ett skyddat utrymme utan anpassningar. Utredningen föreslår att ett pilotprojekt som syftar till att ta fram en metod för inrättande av skyddade utrymmen genomförs.. Statens kostnad för detta projekt bedöms till som mest 14 miljoner kronor per år.

Utredningen föreslår att kommunerna ska få ett ansvar att förmedla övergripande information och grundläggande kunskap om skyddsrum och skyddade utrymmen. För flertalet kommuner innebär uppgiften enligt utredningen en relativt begränsad insats som kan hanteras inom befintliga resurser. Utredningen konstaterar att det är nödvändigt för staten att återkomma till frågan om resursbehov i ett senare skede.

Enligt utredningen ska fastighetsägaren eller nyttjanderättshavarens skyldighet att iordningställa ett skyddsrum förtydligas i lagstiftningen. I fråga om befolkningsskyddsrummen och andra skyddsrum som kräver särskild kompetens ska fastighetsägaren, med stöd av MSB, ansvara för iordningställandet och driften. De extra personella resurser som behövs för utförande av alla praktiska uppgifter vid ett iordningsställande och drift ska i princip tillgodoses genom civilpliktiga.

Statens totala kostnader för skyddsrum beräknas uppgå till ca 750 miljoner kronor per år.

Förslagen beträffande utrymning och inkvartering kan inledningsvis förväntas medföra kostnadsökningar för MSB med 5,6 miljoner kronor per år. Kostnaderna för länsstyrelserna bedöms inledningsvis uppgå till 42 miljoner kronor per år.

För kommunerna bedöms utredningens förslag inom utrymning och inkvartering kunna föranleda stora kostnadsökningar. En stor kommun som ska kunna ta fram planering för såväl utrymning som inkvartering bedöms behöva utökade resurser med ca 4 årsarbetskrafter per år under en tioårsperiod, motsvarande en årlig kostnad per kommun på 5,6 miljoner kronor. Utredningen konstaterar att kommunerna behöver utökade resurser för att kunna hantera uppgifterna. Utredningen konstaterar att kostnadsbedömningar för kommuner är svåra att sammanfatta eftersom de till större del beror på de beslut om MSB meddelar.

Utredningens förslag att införa ett system med civilpliktiga utrymningsledare, där länsstyrelserna är bemanningsansvariga, kommer att medföra kostnadsökningar. Det är enligt utredningen i nuläget inte möjligt att bedöma storleken på dessa kostnadsökningar. Enligt utredningen är en rimlig utgångspunkt att länsstyrelserna inom den närmaste femårsperioden ges förutsättningar att kunna grundutbilda 400-500 totalförsvarspliktiga för civilpliktsbaserad befattning som utrymningsledare.

Utredningens förslag i fråga om en statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst innebär stora kostnadsökningar för MSB. Preliminära kostnadsbedömningar från MSB indikerar kostnader på totalt cirka 600-700 miljoner kronor årligen. Även Totalförsvarets plikt- och prövningsverk kommer att få ökad arbetsbelastning och ökade kostnader. Utredningen föreslår att MSB som ett led i genomförandet bör ges i uppdrag av regeringen att beräkna och redovisa vilka utökade kostnader som utredningens förslag kommer att medföra. Ett sådant uppdrag bör genomföras i nära samverkan med kommunerna. Vid redovisningen av uppdraget bör kommunernas utökade kostnader redovisas separat.

När det gäller utredningens förslag om utökad lokal organisering av frivilliga under höjd beredskap och fredstida förhållanden konstaterar utredningen att det finns ett behov av att förstärka och utveckla dagens lokala frivilliga resursgrupper (FRG) utifrån den inriktning som MSB har angett för utredningen vilket innebär en utökning från dagens cirka 3 500 till cirka 11 150 år 2027. För att realisera detta behöver statens finansiering av FRG till frivilliga försvarsorganisationer i enlighet med MSB:s bedömning utökas från dagens 8,5 miljoner kronor i stigande nivåer upp till totalt 225,5 miljoner för en femårsperiod. Utredningen konstaterar vidare att en utökad kommunal organisering av frivilliga inom lokala frivilliga beredskapsgrupper kommer att medföra kostnadsökningar för kommunerna. Det är dock idag enligt utredningen inte möjligt att bedöma storleken på dessa kostnadsökningar.

Sammantaget innebär utredningens förslag omfattande kostnadsökningar för staten både i fråga om direkta kostnadsökningar och författningsstyrda ekonomiska ersättningar till kommuner och regioner. Genomförandet av utredningens förslag ryms inte inom de medel som redan beslutats på området, vilket innebär att de kostnader som uppkommer till följd av förslagen behöver behandlas i kommande budgetpropositioner.

Remissammanställningen

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, fastighetsnämnden och Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har i sin tur remitterat ärendet till AB Stockholms hem, AB Svenska Bostäder, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), S:t Erik Markutveckling AB och Stockholms Stads Parkerings AB.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 23 mars 2023 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser att det är välkommet och angeläget att en statlig utredning om skydd av civilbefolkningen vid höjd beredskap genomförs. Det finns en rad frågeställningar som behöver redas ut. Det finns också ett stort informationsbehov

hos invånare, fastighetsägare och offentliga aktörer om vilka rättigheter och skyldigheter olika aktörer har.

Stadsledningskontoret anser att det är rimligt och väl avvägt att ett framtida befolkningskydd föreslås utgöras av ett sammanhållet system av planering för utrymning, god tillgång till skyddsrum och tillgång till andra skyddade utrymmen. Om Sverige skulle drabbas av krigshandlingar behövs en bred palett av olika åtgärder som gör det möjligt för befolkningen att söka skydd både genom att lämna vissa områden och att kunna stanna kvar och söka skydd.

Nedan redovisas stadsledningskontoret synpunkter inom respektive avsnitt i utredningen.

Skyddsrum och skyddade utrymmen

Stadsledningskontoret anser att det är betryggande att utredningen kommer fram till att dagens befintliga bestånd av skyddsrum fortfarande har en reell skyddsförmåga. Idag finns ca 6 000 skyddsrum i Stockholms stad, varav staden äger ca 2 000 av dessa.

Stadsledningskontoret delar utredningens slutsats att det i vissa områden saknas tillgång till skyddsrum för stora delar av befolkningen. Utredningens bedömning att nödvändiga skyddsrumsåtgärder i ett första skede behöver fokuseras till storstäderna är väl avvägd. Stadsledningskontoret kan konstatera att staten snarast behöver återta ansvaret att bygga skyddsrum, precis som utredningen föreslår.

När det gäller kontrollverksamheten av skyddsrum kan stadsledningskontoret se fördelar med att denna överförs till länsstyrelserna för att avlasta MSB och för att täcka flera delar av landet. Däremot delar stadsledningskontoret inte utredningens bedömning gällande ambitionsnivå och omfattning av kontrollverksamheten. Utredningen konstaterar att det är angeläget att snabbt förstärka befolkningskyddet. I ett sådant sammanhang är det olyckligt att använda 150 miljoner kronor per år till att etablera en omfattande statlig kontrollorganisation. Stadsledningskontoret förordar istället att staten bygger upp en stödjande organisation som kan ge fastighetsägare vägledning. En sådan skulle kunna kompletteras med ett system för egenkontroller där ansvaret åläggs fastighetsägaren. Egenkontrollerna kan kompletteras med stickprov från länsstyrelsen. Stadsledningskontoret anser att det i detta läge är mer angeläget att använda tillgängliga resurser för att skapa fler skyddsrum än att etablera kostsamma statliga kontrollorganisationer.

Stadsledningskontoret anser att problematiken med ”samägda” skyddsrum, till följd av avsaknad av tredimensionell fastighetsbildning måste lösas av staten. Denna utmaning är särskilt problematisk för några av stadens befolkningskyddsrum. Dessa stora skyddsrum har en gång i tiden byggts för ett allmänt behov och det behöver fastställas att dessa måste kunna ägas, underhållas och iordningställas genom en fastighetsägares försorg med stöd från MSB. Befolkningskyddsrummen har unika funktioner och värden för stadens invånare som inte får äventyras av

fastighetsrättsliga oklarheter som eventuellt försvårar stadens möjligheter att göra investeringar i anläggningarna. Frågan om äganderätt och ansvar behöver klarläggas.

När det gäller planering av skyddsrum i samband med nyproduktion anser stadsledningskontoret att behovet av skyddsrum ska föras fram av MSB och länsstyrelsen tidigt i detaljplaneprocessen. På så sätt kan frågan lösas på ett kostnadseffektivt sätt utan att förlänga tillståndsprocesser i onödan. Kommunen och byggherren har stor flexibilitet och kan tillsammans lösa skyddsrumfrågan på områdesnivå. Att föra in behov av skyddsrum i bygglovsprocessen för enstaka byggnader är alldeles för sent och allt för många faktorer har låsts. Dessutom har kommunernas bygglovavdelningar inte kunskap om det föreligger krav på skyddsrum på en fastighet.

Stadsledningskontoret anser att utredningen inte på ett tillräckligt tydligt sätt har hanterat frågan om förbättringsåtgärder i skyddsrum som är äldre än 50 år. Enligt de krav som ställs på fastighetsägare ska skyddsrummen byggas för att hålla i minst 50 år. En stor andel av befintliga skyddsrum är betydligt äldre än så och många byggnader har uppnått sin tekniska och/eller ekonomiska livslängd. Detta innebär att reinvesteringar och andra förbättringsåtgärder behöver ta höjd för att hela fastigheten och dess grundkonstruktion kan komma att omfattas av åtgärder. Detta väcker även frågan om huruvida det är ekonomiskt mest realistiskt att avveckla och riva skyddsrummet och ersätta det med motsvarande kapacitet på annan plats.

Stadsledningskontoret har förståelse för utredningens förslag om att kommunen ska ansvara för att förmedla information till invånare och fastighetsägare. Kommunen är en naturlig part som agerar nära befolkning och företag. Däremot anser stadsledningskontoret att det är helt orimligt att dra slutsatsen att detta informationsansvar kan utföras med befintliga resurser. Kommunens roll kan endast omfatta att föra vidare MSB:s kommunikationsmaterial samt att hänvisa till framtagna frågor och svar. Stadsledningskontoret anser inte att det bör ligga i kommunens ansvar att anordna informationsträffar eller genomföra övningar. Sådan verksamhet kräver stora resurser. Detta ansvar bör istället åvila länsstyrelsen, som föreslås bygga upp kompetens inom den föreslagna organisationen för kontroller av skyddsrum.

Stadsledningskontoret delar inte utredningens bedömning om att ägaren eller nyttjanderättshavaren ska ansvara för att skyddsrummet iordningställs och att detta ska förtydligas i lagstiftning. Det är orimligt att fastighetsägaren ensam ska kunna ta det ansvaret och stadsledningskontoret förordar istället att kommunen, med stöd av statliga resurser, ska få möjlighet att etablera en stödorganisation med civilpliktiga som ska bistå fastighetsägare och skyddsökande vid iordningsställande av skyddsrum.

Stadsledningskontoret delar utredningens bedömning om att fastighetsägaren ska ansvara för iordningsställande av specialskyddsrum och att de befattningar som kräver särskild kompetens omfattas av civilplikt med personal som utbildas och övas

regelbundet. Stadsledningskontoret förutsätter att en sådan driftorganisation drivs med statlig finansiering.

Stadsledningskontoret anser att utredningen kommit fram till rimliga slutsatser när det gäller ansvar för planering och genomförande av utrymning och inkvartering. Det är logiskt att kommunerna får ett ansvar för detta, baserat på beslut från MSB och inriktning från länsstyrelsen. Vidare anser stadsledningskontoret att utredningen på ett väl avvägt sätt beskriver resursbehovet för planering av utrymning och inkvartering. Däremot delar stadsledningskontoret inte utredningens bedömning gällande resurser för att genomföra storskaliga utrymningar och inkvartering. Stadsledningskontoret anser att det behövs en väl utbildad och övad stödorganisation av civilpliktig personal som under ledning av kommunen genomför arbetet. Att utrymma en miljonstad kräver enorma personalstyrkor, så även att genomföra inkvartering av stora mängder människor på flykt.

Stadsledningskontoret delar utredningens bedömning att kommunerna har ett mycket stort behov av extraordinära personella förstärkningar vid ett väpnat angrepp men anser att utredningen dragit helt fel slutsatser kring hur denna personalförstärkning ska ske.

Utredningen har tagit fram ett förslag om en statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst avseende höjd beredskap. Stadsledningskontoret anser att det tydligt framgår av direktivet att regeringen avser att se över kommunal räddningstjänst i ett annat sammanhang än detta. MSB har dessutom fått ett regeringsuppdrag att redovisa dimensionerande planeringsförutsättningar för kommunal räddningstjänst, som redovisades den 1 mars 2023. Stadsledningskontoret ställer sig inte bakom utredningens förslag om att inrätta en ny statlig räddningstjänststyrka för höjd beredskap. Istället bör de kommunala räddningstjänstorganisationerna tillföras civilpliktiga och förstärkningsmateriel för att kunna öka sin förmåga. Stadsledningskontoret anser att utredningens förslag innebär en onödig statlig organisatorisk och administrativ överbyggnad som bryter mot ansvarsprincipen. Vidare finns det flera praktiska problem med förslaget, t ex oklarheter kring övergripande ledning av styrkan. Utredningens förslag riskerar att dränera de kommunala räddningstjänsterna på erfarna brandbefäl. Vidare skulle kommunerna behöva lägga resurser på att utbilda, öva och planera med den parallella styrkan. Istället bör kommunal räddningstjänst fokus vara att utbilda, öva och planera för hur egna resurser tillsammans med civilpliktiga i den egna organisationen ska lösa sina uppgifter vid höjd beredskap.

Stadsledningskontoret delar inte helt utredningens slutsats om att frivilliga försvarsorganisationer bör utgöra grunden för det fortsatta arbetet med att vidareutveckla frivilligas medverkan inom totalförsvaret. Enligt utredningsdirektivet ska utredaren analysera och lämna förslag till en stödorganisation som kan genomföra insatser exempelvis vid användning av skyddsrum, utrymning och inkvartering. Direktivet nämner att stödorganisationen skulle kunna bemannas av kommunens egna resurser och av frivilliga – samt om dessa alternativ är tydligt otillräckliga – även

pliktpersonal. Stadsledningskontoret anser att det är orealistiskt att frivilliga ska kunna utgöra grunden för kommunernas beredskap för att i krig kunna genomföra utrymning och inkvartering. Många kommuner vittnar om att det är svårt att rekrytera till dagens frivilliga resursgrupper (FRG) i större omfattning och att upprätthålla verksamheten över tid. För att agera under höjd beredskap krävs personella resurser i en helt annat skala. Stadsledningskontoret anser att frivilliga kan utgöra ett stöd till kommunerna vid höjd beredskap, men att stommen för dessa uppgifter bör utgöras av civilpliktiga som tillförs kommunen. För att frivilliga ska kunna användas vid höjd beredskap behöver de juridiska förutsättningarna för kommuners krigsplacering av frivilliga ses över. Vidare krävs resurser till kommunerna för att organisera de frivilliga. Dessa skulle tillsammans med kommunens ordinarie personal kunna utgöra stommen till en funktionell och flexibel stödorganisation vid utrymning och inkvartering, samt som stöd vid användning av skyddsrum.

Konsekvensanalys

Stadsledningskontoret anser att det i utredningens arbete inte har genomförts tillräckliga bedömningar av ekonomiska konsekvenser för kommunerna. Det är därför viktigt att regeringskansliet i den fortsatta beredningen fördjupar och kompletterar konsekvensanalyserna avseende kommuner i de delar där detta behövs.

Stadsledningskontoret kan se logiken i att ytterligare ansvarsområden och arbetsuppgifter tillfaller kommunerna. Kommunernas styrka är att verksamheten är lokalt förankrad, har stora personella och materiella resurser jämfört med de flesta myndigheter, samt agerar nära invånarna. Den gamla statliga organisationen Civildförsvaret finns inte längre kvar och betydande arbetsuppgifter saknar ansvarig utförare. Stadsledningskontoret vill dock med emfas understryka nödvändigheten att kommunerna kompenseras ekonomiskt för tillkommande uppgifter och att kommunerna ges möjlighet att vara med och utforma framtidens befolkningsskydd.

Stadsledningskontoret föreslår att ärendet besvaras med vad som sagt i detta tjänsteutlåtande.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 28 mars 2023 följande.

1. Fastighetsnämnden godkänner och överlämnar fastighetskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Fastighetsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Särskilt uttalande av Frank Hojem (C), Fritz Lennaárd m.fl. (M) och Said Abdu (L), se Reservationer m.m.

Ersätтарыtrande av Lovisa Bernhardsson (KD) som instämde i särskilt uttalande av Frank Hojem (C), Fritz Lennaárd m.fl. (M) och Said Abdu (L).

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 14 mars 2023 har i huvudsak följande lydelse.

Kontoret har med stöd av sakkunniga inom skyddsrum och fastighetsförvaltning analyserat resultatet av utredningen i sin helhet. Kontoret anser att utredningen på ett föredömligt sätt belyst både utmaningar men även lämnat förslag på lösningar i underlaget. Kontoret har endast en synpunkt som vi vill framföra i kontorets remissvar, enligt nedan.

6 Ett moderniserat skyddsrumbestånd: Överväganden och förslag

6.3.2 Underhåll och upprustning av befintliga skyddsrum

Av utredningen framgår att ”MSB har uppgett att det finns samägda skyddsrum som omfattas av flera fastighetsbildningar med olika fastighetsägare. Det kan exempelvis röra sig om ett villagarage där två olika fastighetsägare äger varsin del av garaget. Vidare förekommer det enligt MSB att befolkningskyddsrum och andra större skyddsrum är belägna under marknivå på flera fastigheter vilket kan föranleda oklarheter i ansvarsfrågorna. Det förekommer också tredimensionell fastighetsbildning vilket kan ha förändrat förhållandena sedan skyddsrummen byggdes.”

I utredningen framhålls att det som utgångspunkt är ”ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum som är ansvarig för underhåll och förbättringar. Skulle det i ett enskilt fall uppstå oklarhet kring äganderätts- eller ansvarsfrågan kommer den myndighet som handlägger det enskilda ärendet att behöva göra en särskild bedömning av den frågan. Denna bedömning bör i regel också kunna överklagas som en del av det beslut eller föreläggande som bedömningen utmynnar i.”

Kontoret anser att det råder oklarheter kring om till exempel Stockholms stad kan genomföra investeringar såsom underhåll och förbättringar i ett skyddsrum, en anläggning, egendom eller fastighet där man inte är fastighetsägare eller där äganderätts- eller ansvarsfrågan inte är klarlagd.

Kontoret saknar en beskrivning och analys kring vad en bedömning rörande äganderätts- och ansvarsfrågor innebär och vilka effekter bedömningen skulle få för de inblandade. Kontoret önskar ett förtydligande kring vilken myndighet som avses handlägga enskilda ärenden kring äganderätts- eller ansvarsfrågan.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 27 mars 2023 har i huvudsak följande lydelse.

Koncernledningens synpunkter

Remissunderlaget är väldigt omfattande och har i detta sammanhang granskats ur ett fastighetsperspektiv. Nedanstående synpunkter baseras på dotterbolagens remissvar

samt resultat utifrån dialog mellan säkerhetsavdelningen och Stockholms Stadshus AB.

Koncernledningen välkomnar ett stärkt skydd för civilbefolkningen men vissa delar som utredningen föreslår behöver förtydligas eller utredas ytterligare.

Bland annat föreslår utredningen att ägaren eller nyttjanderättshavaren ska förutom att bereda plats, ansvara för att iordningställa skyddsrummet inom den tid som regeringen beslutar. Inom Stockholms stad finns drygt 1900 skyddsrum. Det är orealistiskt för stadens fastighetsägare att vid ett väpnat angrepp iordningställa samtliga skyddsrum på 48 timmar. Koncernledningen anser att det krävs en statligt finansierad kommunal stödorganisation som förstärks med civilpliktiga för att kommunen ska klara av att utföra uppgifterna med tillgängliggörande och iordningställande av skyddsrum. Dessa resurser bör utbildas och övas för sitt uppdrag. Iordningsställande och drift av skyddsrum kräver stora resurser och behöver utredas särskilt.

Koncernledningen anser vidare att iordningställandet av befolkningskyddsrum är komplext och kräver omfattande utbildning och övning med civilpliktiga. Bemanningsansvar för befolkningskyddsrum kommer därmed att innebära betydande kostnader för kommunen och behöver utredas ytterligare.

Utredningen föreslår att fastighetsägare ska kunna få skälig ersättning för mer omfattande underhållsåtgärder av ett äldre skyddsrum. Många skyddsrum har nått sin tekniska livslängd och står inför omfattande underhållsåtgärder. Merparten av stadens skyddsrum är äldre än de 50 år som de dimensionerades för när de byggdes. Koncernledningen anser att skyddsrum som är äldre än 50 år och som står inför omfattande underhållsåtgärder bör ersättas fullt ut för detta. Underhållsåtgärderna kan vara oerhört kostsamma och rör inte bara installationerna utan kan t.ex. bestå av att förstärka eller byta ut vittrad betongkonstruktion. Många skyddsrum står inför stora och dyra underhållsåtgärder även om skyddsrummen har underhållits kontinuerligt under hela dess livstid.

Koncernledningen anser att det bör finnas en möjlighet att avveckla ett skyddsrum när skyddsrummets förväntade livslängd är passerad, i de fall fastighetsägaren avser att riva huvudbyggnaden eller byggnaden ovan skyddsrummet. Det kan t.ex. bero på att byggnaden som helhet har nått sin fysiska livslängd, eller att området där fastigheten ligger håller på att omvandlas. Om byggnaden rivs blir fastighetsägaren idag ansvarig för att finansiera byggnationen av ett nytt skyddsrum. Om skyddsrummets livslängd är passerad (t.ex. efter 50 år) borde skyddsrummet kunna avvecklas. Om staten efter rivning ser behov av att ett nytt skyddsrum byggs skulle det då vara statens ansvar att finansiera detta. Koncernledningen anser att en sådan ordning bör prövas.

Koncernledningen är positiv till inrättande av skyddade utrymmen och ser möjlighet att flera fastigheter inom kommunens fastighetsbestånd kan bli aktuella. Utredningen föreslår att kommunen på begäran ska lämna upplysningar om vilka utrymmen inom

kommunen som kan vara av betydelse som skyddade utrymmen. Detta är inte en information som finns tillgänglig i kommunen. Kommunen behöver genomföra ett omfattande kartläggningsarbete för att identifiera lämpliga skyddade utrymmen. Vidare krävs besök på plats av sakkunnig personal för att bedöma om ett utrymme har rätt skyddande egenskaper. Sammantaget kommer det innebära betydande kostnader för att få till stånd en korrekt kartläggning. Kartläggningen bör dessutom utgå från behovet för att undvika förgäveskostnader för inventering av utrymmen där det inte finns något behov av ytterligare skyddsutrymmen.

Utredningen föreslår att länsstyrelsen ska ansvara för myndighetsbesiktning av skyddsrum samt kunna ålägga fastighetsägare att genomföra förenklade egenkontroller av skyddsrum. Koncernledningen anser att egenkontroller med sakkunniga i många fall skulle kunna ersätta myndighetsbesiktningar. Även om fastighetsägare ersätts för egenkontrollerna skulle det totalekonomiskt bli fördelaktigt för staten samtidigt som uppbyggnaden av den planerade kontrollorganisationen inte skulle bli lika omfattande.

Utredningen konstaterar att utbyggnaden av skyddsrumsbeståndet bör ske i storstäderna där behovet är som störst och att arbetet bör påbörjas så snart som möjligt. Inom Stockholms stad har flera bostadsområden byggts de senaste decennierna utan skyddsrum. Nya områden planeras och om beslut avseende nya skyddsrum inte ska få stora ekonomiska konsekvenser bör dessa beslut tas tidigt i processen. Koncernledningen anser därför att MSB bör få uppdrag att omgående inventera behov av nya skyddsrum i de nya bostadsområden som planeras inom Stockholms stad.

Utredningen föreslår att ett bevis om besked om skyddsrum, förutom att vara en förutsättning för startbesked, även ska vara en del av ansökan om bygglov enligt plan- och bygglagen (PBL). Detta är sent i processen och medför ett administrativt arbete som riskerar att förlänga bygglovsprocessen. Arbetsprocessen bör istället utgå från MSBs skyddsrumspanering där MSB utifrån identifierat behov ger kommunen i uppdrag att tillhandahålla erforderligt antal skyddsrumspplatser inom ett visst område. Kommunen kan då redan i tidigt planeringsskede bestämma inom vilka fastigheter det är mest fördelaktigt att placera skyddsrum.

Förslagen kommer att få stora ekonomiska konsekvenser för kommunen varför finansieringsprincipen bör tillämpas fullt ut. Finansieringsprincipen innebär att staten ersätter fastighetsägare för den merkostnad som ett skyddsrum innebär på en fastighet. Koncernledningen anser därför att ersättningsreglerna bör ses över för att även inkludera skyddsrumsutrustning som har passerat sin tekniska livslängd.

Underremisser

AB Stockholms hems yttrande daterat den 6 mars 2023 har i huvudsak följande lydelse:

AB Stockholms hem anser att lagförslaget påverkar fastighetsägarnas ansvar i betydande omfattning då förslaget anger att fastighetsägarna inte bara som tidigare,

ska ha ansvar för att tillgängliggöra skyddsrum och dess förråd utan även ansvara för att iordningsställa skyddsrummet till full funktion. Bolaget välkomnar utredningens förslag att MSB ska bistå fastighetsägaren med nödvändig kompetens för iordningställande och drift. Bolaget ställer sig även positiv till utredningens förslag att kommunen ska ansvara för att förmedla övergripande information och grundläggande kunskap till invånare samt fastighetsägare rörande iordningställande och användning av skyddsrum. Bolaget ser vidare fram emot arbetet med skyddade utrymmen. Ett iordningställande av sådana utrymmen kommer dock innebära ytterligare tid och krav på resurser.

AB Svenska Bostäders yttrande daterat den 19 januari 2023 har i huvudsak följande lydelse.

AB Svenska Bostäder anser att lagförslaget påverkar fastighetsägarnas ansvar i grunden då det föreslås att fastighetsägarna inte bara ska ha ansvar för att tillgängliggöra skyddsrum och dess förråd utan även ansvara för att iordningsställa skyddsrummet till full funktion. Vidare välkomnar bolaget utredningens förslag att MSB ska bistå fastighetsägaren med nödvändig kompetens för iordningställande och drift. Bolaget är även positiv till att kommunen ansvarar för att förmedla information och grundläggande kunskap till invånare och fastighetsägare avseende iordningställande och användning av skyddsrum. Bolaget ser även fram emot arbetet med skyddade utrymmen men framhåller att sådana utrymmen kommer innebära ytterligare tid och krav på resurser för dess iordningsställande.

Micasa Fastigheter i Stockholm AB:s yttrande daterat den 6 mars 2023 har i huvudsak följande lydelse.

Micasa ställer sig i det hela positiv till förslaget, bland annat avseende nybyggnation av skyddsrum, restriktivitet vid avveckling, inrättande av skyddade utrymmen samt planering för utrymning och inkvartering. En viktig förutsättning för byggnation av nya skyddsrum är att staten står för merkostnaderna i enlighet med utredningens förslag. Likväl bör staten kunna stå för en större andel av underhållskostnaderna av befintliga skyddsrum.

Skolfastigheter i Stockholm AB:s (SISAB:s) yttrande har i huvudsak följande lydelse.

SISAB är positiva till en förstärkning av skydd vid höjd beredskap. Utifrån förslaget att fastighetsägaren ska ansvara för att skyddsrummet är iordningställt, ser bolaget ett stort behov av informationsinsatser från staten i form av utbildning men även information på plats i skyddsrummen. SISAB delar utredningens bedömning att det är rimligt att staten står för underhållskostnader som går utöver vad som normalt krävs. Avseende skyddade utrymmen ser bolaget att de har lokaler som skulle kunna komma i fråga. Utifrån inrymning och praktisk hantering gällande allmänhetens åtkomst till både skyddsrum och skyddade utrymmen behöver den praktiska hanteringen av åtkomsten till lokalerna utredas särskilt, då en större mängd människor kommer att vistas i dess utrymmen.

S:t Erik Markutveckling AB:s yttrande daterat den 14 februari 2023 har i huvudsak följande lydelse.

För fastigheter där bolaget har skyddsrum är det viktigt att det finns möjlighet till statlig ersättning för åtgärder som behöver utföras om befintliga skyddsrum ska kunna uppnå erforderlig standard. Vid beslut om omvandling av bolagets fastigheter är det även av vikt att det i samband med att byggnaderna rivs kan ges skyndsamma beslut om avveckling av skyddsrum samt om det ska uppföras ersättningskyddsrum. Vidare anser bolaget att ersättningsprinciperna behöver tydliggöras för att få en bild över de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som framgår av utredningen.

Stockholms Stads Parkerings AB yttrande daterat den 7 mars 2023 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm Parkering ställer sig positivt till förslaget om att staten medger medel för merkostnaden som uppstår när nya skyddsrum och skyddade utrymmen tillskapas.

Bolaget ser även möjlighet i ett antal av bolagets underjordsanläggningar skulle kunna vara av intresse för att komplettera till skyddade utrymmen. Gällande större befolkningsskyddsrum bedömer bolaget att det inte är möjligt att skriva in personal med civilplikt för iordningställande och drift av större skyddsrum utan föregående utbildning samt övningar. Anläggningarna är komplexa att utbildning och övning krävs för att avsedd skyddsnivå ska uppnås i skarpt läge. Bolaget delar därmed inte utredningens bedömning att kommunens bemanningsansvar för befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum endast skulle medföra kostnader i mindre omfattning.

Reservationer m.m.

Fastighetsnämnden

Särskilt uttalande av Frank Hojem (C), Fritz Lennaárd m.fl. (M) och Said Abdu (L)

Det är tydligt fastighetskontoret endast besvarar en väldigt begränsad del av den närmare 700 sidor långa SOU:n, som innehåller många förslag som potentiellt kan ha stor inverkan på fastighetskontorets verksamhet. Bland annat föreslår utredningen ändringar i plan- och bygglagen så att kommunerna ska bli skyldiga att beakta behovet av nya skyddsrum i sin planläggning. Detta lämnas dessvärre okommenterat.

Det är självklart att det omvärldsläge och försämrade säkerhetsläge som Sverige befinner sig i också får konsekvenser också för den kommunala verksamheten. Stockholm Stad bör beakta totalförsvarets önskemål och krav i vår verksamhet och ta vårt ansvar i totalförvarsplaneringen.

En del med direkt påverkan på fastighetskontoret är tillgången till skyddsrum och planeringen av nya skyddsrum vid nybyggnation. Utredningen föreslår att staten ska bära delar av kostnaden för nya skyddsrum. Detta bör fastighetsnämnden ställa sig positiv till, då åttagandet att bygga nya skyddsrum är viktigt men också riskerar att innebära stora kostnadsökningar.

Vi noterar också att ärendet inte remiterats bredare i staden. Räddningstjänsten, Stockholm Parkering, Exploateringsnämnden och Socialnämnden bör yttras sig då utredningen rör skyddet av medborgarna under höjd beredskap och krig.